

روند پژوهی مداخلات نظامی ترکیه در سوریه پس از 2011

دکتر امیرحامد آزاد¹

فصلنامه مطالعات راهبردی جهان اسلام، سال نوزدهم، شماره 4، پیاپی 76، زمستان 1397؛ صفحات 27-5

تاریخ دریافت: 1397/10/15

تاریخ پذیرش نهایی: 1397/11/05

چکیده

با آغاز جنگ داخلی و آناشسی در سوریه حزب اتحاد دموکراتیک به عنوان شاخه غیررسمی پ.ک.ک طی توافق با دولت مرکزی سوریه کنترل بخش زیادی از استان حسکه و بخش‌هایی از استان‌های رقه و حلب در شمال سوریه را در اختیار گرفت. این روند به یک تهدید امنیتی جدی برای ترکیه تبدیل شد و در نتیجه تلاش برای مهار آن را آغاز نمود. ترکیه تلاش کرد تا به شکل غیرمستقیم موازنه قدرت را ضرر حزب تغییر دهد و ساختارهای ایجاد شده در شمال سوریه را از بین ببرد، اما این روند به دلیل نفوذ زیاد حزب اتحاد دموکراتیک در شمال سوریه و پشتیبانی دولت مرکزی با شکست روبرو شد. پس از تشکیل ائتلاف عزم ذاتی و هم‌پیمانی حزب اتحاد دموکراتیک با آمریکا، خطر توسعه نفوذ پ.ک.ک در شمال سوریه به شکل مضاعفی از سوی ترکیه احساس شد که نتیجه آن مداخله مستقیم ترکیه به واسطه به‌کارگیری ساز و کارهای نظامی برای مهار تهدید بود. بنابراین سؤال اصلی مقاله حول این محور شکل می‌گیرد که محتمل‌ترین سناریوی متأثر از مداخلات نظامی ترکیه در شمال سوریه چیست؟ مقاله پیش‌رو بر این فرضیه استوار است که ترکیه به دلیل عدم برخورداری از پشتیبانی حقوقی و بین‌المللی در نهایت پس از بازگشت تدریجی اقتدار دولت مرکزی، مجبور به ترک مناطق تحت کنترل در شمال سوریه خواهد شد. در این مقاله تلاش بر این است تا با استفاده از روش تجزیه و تحلیل روند محتمل‌ترین سناریو درباره استقرار نظم سیاسی آینده در شمال سوریه را استخراج نماید.

واژگان کلیدی

حزب اتحاد دموکراتیک، پ.ک.ک، ترکیه، سوریه، ائتلاف

1. دکترای روابط بین‌الملل و مسئول گروه مطالعات ویژه بحران مؤسسه مطالعات اندیشه‌سازان نور

مقدمه

با آغاز جنگ داخلی و آنارشی در سوریه حزب اتحاد دموکراتیک به عنوان شاخه غیررسمی پ.ک.ک طی توافق با دولت مرکزی سوریه کنترل بخش زیادی از استان حسکه و بخش‌هایی از استان‌های رقه و حلب در شمال سوریه را در اختیار گرفت و ساختارسازی براساس مانیفست خودگردانی دموکراتیک را آغاز نمود. این روند به یک تهدید امنیتی جدی برای ترکیه تبدیل شد و در نتیجه تلاش برای مهار آن را آغاز نمود.

ترکیه طی سال‌های 2012 تا 2015 تلاش کرد تا به واسطه اهرم‌هایی نظیر احزاب گرد مخالف حزب اتحاد دموکراتیک و نیروهای عرب وابسته به ارتش آزاد موازنه قدرت را ضرر حزب تغییر دهد و ساختارهای ایجاد شده در شمال سوریه را از بین ببرد، اما این روند به دلیل نفوذ زیاد حزب اتحاد دموکراتیک در شمال سوریه و پشتیبانی دولت مرکزی با شکست روبه‌رو شد. پس از تشکیل ائتلاف عزم ذاتی و هم‌پیمانی حزب اتحاد دموکراتیک با آمریکا، خطر توسعه نفوذ پ.ک.ک در شمال سوریه به شکل مضاعفی از سوی ترکیه احساس شد که نتیجه آن مداخله مستقیم ترکیه به واسطه به‌کارگیری سازوکارهای نظامی برای مهار تهدید بود.

ترکیه علیرغم پشتیبانی مادی و معنوی از معارضین عرب سوری، هیچ‌گاه در حمایت از آنان به طور مستقیم وارد کارزار نظامی با دولت مرکزی و ارتش سوریه نشد، اما به دلیل تأثیرگذاری شدید گُش حزب اتحاد دموکراتیک بر امنیت ملی ترکیه، علیرغم مخالفت آمریکا با استفاده از فقدان اقتدار مرکزی در شمال سوریه مداخله نظامی برای تأمین امنیت ملی خود را آغاز نمود و در نهایت این روند را با ارائه طرح منطقه امن ادامه داد، با وجود این مداخله نظامی ترکیه در سوریه با چالش فقدان مشروعیت حقوقی و عدم حمایت بین‌المللی و به خصوص آمریکا روبروست. بنابراین سؤال اصلی مقاله حول این محور شکل می‌گیرد که محتمل‌ترین سناریوی

متأثر از مداخلات نظامی ترکیه در شمال سوریه چیست؟

مقاله پیش‌رو بر این فرضیه استوار است که ترکیه به دلیل عدم برخورداری از پشتیبانی حقوقی و بین‌المللی در نهایت پس از بازگشت تدریجی اقتدار دولت مرکزی، مجبور به ترک مناطق تحت کنترل در شمال سوریه خواهد شد. در این مقاله تلاش بر این است تا با استفاده از روش تجزیه و تحلیل روند¹ محتمل‌ترین سناریو درباره استقرار نظم سیاسی آینده در شمال سوریه را استخراج نماید. در این فرایند تمرکز بر کشف روندها برای پیش‌بینی آینده از روی قرائن و شواهد تاریخی و تغییرات داده‌ها پیرامون عملکرد بازیگران ذینفع است. هدف از این پژوهش سنجش کارایی سیاست‌گذاری‌ها و نمایان ساختن مشکلات در حال ایجاد، پیرامون موضوع پژوهش است.

1. ترکیه و مسئله پ.ک.ک در سوریه

حزب کارگران کردستان (پ.ک.ک) در اوایل دهه 1970، به رهبری عبدالله اوجلان (آپو) در آنکارا تأسیس شد و بعد از نقل مکان به مناطق کردنشین در جنوب شرقی ترکیه، از تاریخ 27 نوامبر 1978، به طور رسمی با این نام به فعالیت ادامه داد. پ.ک.ک با ایدئولوژی رادیکال مارکسیستی درگیری با دولت ترکیه برای استقلال‌طلبی را آغاز نمود. در نتیجه از سال 1980 اعضای پ.ک.ک یا به زندان و اعدام محکوم شدند یا به کردستان سوریه گریختند. دولت سوریه از این حزب به عنوان اهرم فشار در اختلافات دو کشور استفاده کرد و تلاش کرد مسئله کردهای سوری را نیز ذیل همین رویکرد به ترکیه منتقل نماید. حافظ اسد، به این حزب در خاک سوریه و مناطقی از لبنان که تحت کنترل ارتش سوریه بود پناه داد. نیروهای پ.ک.ک در شمال دمشق و پایگاه معصوم گُرمز در دره بقاع لبنان توسط گروه‌های مسلح فلسطینی و به خصوص جبهه دموکراتیک آموزش‌های چریکی داده شدند و عملیات نظامی علیه دولت ترکیه را از آگوست

1984 آغاز کردند. (Crisis Group Middle East Report (N 136), 2013: 12)

دولت سوریه به پ.ک.ک اجازه تأسیس دفتر در دمشق، قامشلو، دریک، درباسیه، رأس‌العین، عفرین، حلب و حسکه داد و به موازات آن تغییر موازنه بین گردی را به واسطه سرکوب احزاب کُرد وابسته به جناح بارزانی (دموکرات کردستان عراق) و ایجاد رقابت و تنش بین پ.ک.ک و احزاب دموکرات و اتحاد میهنی کردستان عراق (یکیتی) را در دستور کار خود قرار داد. نتیجه این روند نفوذ عمیق پ.ک.ک در جامعه گردی سوریه بود، چنانکه برآورد می‌شود بین 7 تا 10 هزار گرد سوری به دلیل مشارکت در درگیری‌های چریکی با ترکیه به نفع پ.ک.ک کشته یا ناپدید شده باشند. (Tejel, 2009: 76-77)

این تعداد به طور واضح با اجازه دولت سوریه توسط پ.ک.ک نام‌نویسی شده بودند تا به جای خدمت اجباری سربازی در ارتش سوریه، برای پ.ک.ک در ترکیه بجنگند. این روند تا سال 1998، که دولت ترکیه، سوریه را به اقدام نظامی در خاک این کشور تهدید نمود ادامه پیدا کرد. بعد از توافق دو دولت بخش زیادی از رهبران پ.ک.ک توسط حکومت سوریه به ترکیه تحویل داده شدند و نیروهای مسلح رسمی این گروه در سوریه به 1 تا 10 سال زندان در سوریه محکوم شدند. (Tejel, 2009: 76-77)

پس از انعقاد پیمان آدنا در سال 1999 بین سوریه و ترکیه، پ.ک.ک مرکز فرماندهی خود را به کوهستان قندیل در خاک عراق منتقل نمود و دولت سوریه، پ.ک.ک را مجبور به ترک خاک این کشور کرد.¹ اوچالان رهبر پ.ک.ک پس از

1. توافق آدنا از سوی اغور زیال معاون وقت وزیر امور خارجه ترکیه و همتایسوری وی سرلشکر عدنان بدرالدین‌الحسن پس از دو روز مذاکره در تاریخ 20 اکتبر 1998 به امضاء رسید. در این متن به تعهد سوریه برای رفع نگرانی‌های امنیتی ترکیه اشاره و تصریح شده است که ترکیه به دقت بر پابندی و تعهد طرف سوری بر اجرای تعهدات نظارت خواهد نمود. بر اساس متن سند آدنا، عمر موسی وزیر امور خارجه مصر از سوی حسنی مبارک رئیس‌جمهور وقت و کمال خرازی وزیر امور خارجه از طرف سید محمد خاتمی رئیس‌جمهور وقت جمهوری اسلامی ایران در جلسات روزهای 19 و 20 اکتبر 1998 که به امضاء توافق آدنا ختم شد حضور داشتند و درباره همکاری برای مبارزه با تروریسم مذاکره کردند. توافق آدنا پس از توافق جدید بین ولید معلم وزیر خارجه سوریه و احمد داوود اغلو

اخراج از سوریه در سال 1999 در کنیا دستگیر و به دولت ترکیه تحویل داده شد و پ.ک.ک روز دوم آگوست همان سال با دولت ترکیه آتش بس اعلام کرد. پ.ک.ک در سال 2003 بعد از اعلام آتش بس یک جانبه با ترکیه، با دو هدف حفظ پایگاه در سوریه و نگهداری هزاران عضو و هوادارش، اقدام به تأسیس یک حزب جدید در سوریه با نام حزب اتحاد دموکراتیک¹ نام گرفت. (Tejel, 2009: 76-77)

در طول این روند پ.ک.ک در بسیاری از کشورها در لیست سیاه قرار گرفت و در دوم آوریل 2004، شورای اتحادیه اروپا این سازمان را به فهرست سازمان های تروریستی اضافه کرد. در همان سال، وزارت خزانه داری ایالات متحده نیز دارایی های شاخه های این سازمان را مسدود نمود. اما حزب اتحاد دموکراتیک از این روند مصون ماند. پ.ک.ک ساختارهای موازی دیگری در سوریه ایجاد کرد که حزب اتحاد دموکراتیک مرکز ثقل همه آنها بود. به عنوان مثال از سال 2005 شورای مردمی کردستان غربی² و اتحادیه مردمی کردستان³ که توسط فرماندهی پ.ک.ک در قندیل هدایت می شدند در سوریه اقدام به تأسیس شاخه نمودند. پ.ک.ک روز هفتم جولای 2011 جنبش دیگری به نام جامعه دموکراتیک در کردستان روژاوا⁴ تأسیس کرد.⁵

وزیر وقت امور خارجه ترکیه در روز 21 دسامبر 2010 حول مبارزه با گروه های تروریستی به روز رسانی شد. این توافق روز 31 ژانویه 2011 به تصویب هیئت وزیران رسید و روز نهم فوریه 2011 توسط کمیسیون روابط خارجی پارلمان ترکیه تصویب شد. اردوغان نیز روز 17 مارس 2011 این توافق را امضاء نمود. براساس بند 23 از توافق جدید، اعتبار آن سه سال تعیین شده بود و پس از انقضای آن نیز به مدت سه سال تمدید می شد و هر دو طرف متعهد به عدم خروج از آن بودند. مگر آنکه 90 روز قبل از خروج، طرف مقابل را از تصمیم خود مطلع سازند. تا زمان اعلام دوباره پایبندی به پیمان آدنا هیچ یک از دو طرف سوری و ترک خروج از این پیمان را اعلام نکردند. سوریه و ترکیه از دسامبر 2010 تا مارس 2011 توافق توسعه یافته تری برای مبارزه مشترک با گروه های تروریستی امضاء کردند که مبنای آن توافق آدنا بود.

1. Partiya Yekîtiya Demokrat (PYD)
2. EncûmenaGel ya Rojavayê Kurdistanê
3. Koma Civakên Kurdistan, KCK
4. Tevgera Civaka Demokratîk a RojavayêKurdistan, TEV-DEM

5. این سیستم درهم تنیده ابزاری برای پنهان نگاه داشتن نقش پ.ک.ک در کردستان سوریه بود، اما در

(Ileana, van Wilgenburg, Hossino, 2012: 9)

از جولای 2012، دولت مرکزی پس از مذاکره با حزب اتحاد دموکراتیک عقب‌نشینی نیروهای ارتش و امنیتی از مناطق گُردنشین در شمال سوریه را آغاز نمود. دولت مرکزی سوریه با اطمینان از این روند که حزب اتحاد دموکراتیک کردستان به روند براندازی نخواهد پیوست، تمرکز خود را به سایر جبهه‌ها منتقل نمود و در عین حال به واسطه حمایت لجستیک، اطلاعاتی و تسلیحات شرایط تغییر موازنه به نفع حزب در شمال سوریه را فراهم ساخت. بنابراین حزب پس از تسلط بر این مناطق، از روز 13 نوامبر 2013 در بخش اعظم استان حسکه¹ (جزیره) و شهرهای عفرین و عین‌العرب (کوبانی) در استان حلب دولت موقت تشکیل داد و در سال 2014 بر شمال سوریه کاملاً تفوق یافت. (سنایی، آزاد، 1395: 41-38)

تشکیلات خودمدیریتی دموکراتیک در کردستان سوریه، دو شورای قانون‌گذاری و قضایی و یک کمیته عالی انتخابات در رأس هرم اداری و یک شورای اداری در هر کانتون تشکیل داد که هر یک از آنها از 20 هیئت برای رسیدگی به امور مختلف تشکیل شدند. تشکیل واحدهای منسجم و سازمان یافته نظامی و امنیتی-اطلاعاتی در هر کانتون یکی از نقاط عطف عملکرد حزب اتحاد دموکراتیک کردستان بود. حزب اتحاد دموکراتیک بعد از شورش 2004 قامشلو،

واقع این شبکه، بواسطه طیفی از فرماندهان پ.ک.ک اداره می‌شود. ظیر حاجی منصور و جمشید عثمان یک گُرد ایرانی و از فرماندهان نظامی در حسکه (جزیره) و تل ابیض، حَول کمال از فرماندهان نظامی در عفرین، زوحات کوبانی مسئول امور دیپلماتیک در اروپا، نواف خلیل پل ارتباطی با اروپا در بروکسل بلژیک، نمونه افرادی بودند که از پ.ک.ک در ساختار تصمیم‌گیری حزب اتحاد دموکراتیک کردستان مشارکت داشتند. شاهین جالو که فرمانده کل نیروهای نظامی سوریه نیز یک عضو مشترک بین پ.ک.ک و حزب اتحاد دموکراتیک کردستان بود که سال‌ها نماینده پ.ک.ک در اروپا و عضو کمیته مرکزی این حزب را عهده دار بود. عمر حسین جالوش مأمور و نماینده سیاسی این حزب در عین‌العرب (کوبانی) و همه فرماندهان نظامی در این شهر قبل از آغاز اعتراضات عمومی در سوریه از اعضاء پ.ک.ک بودند. شیار هولدز، آلتر خلیل و الهام احمد همگی از گُردهای دارای تابعیت ترکیه و اعضاء پ.ک.ک هستند که کادر فرماندهی حزب در عین‌العرب و نمایندگی آن در شورای عالی گُرد را عهده دارند. ردور خلیل سخنگوی نیروهای حمایت خلق شاخه نظامی حزب نیز سابقه یک دهه جنگ برای پ.ک.ک را در کارنامه خود دارد.

1. ارتش سوریه حضور خود را در مناطق محدودی نظیر شهر قامشلو، بخش زیادی از شهر حسکه و محدوده استقرار تیپ توپخانه 564 را حفظ کرد.

در برخی روستاها هسته‌های نظامی ایجاد کرد که بقای آن در قالب «جنبش جوانان انقلاب»¹ حفظ شد. چنین هسته‌هایی بعد از سال 2011، امکان سازماندهی سریع و گسترده شبکه نظامی، امنیتی حزب را فراهم کردند. ریزان کلو رئیس مشترک هیئت دفاع و حمایت ذاتی در اقلیم جزیره هدف از تشکیل این ساختارهای نظامی را بنای یک ارتش رسمی منظم اعلام کرد که باید دارای سطح دقیقی از آموزش و انضباط باشد. واحدهای اطلاعاتی-امنیتی با نام آسایش روژاوا² بعد از خروج نیروهای ارتش سوریه از مناطق کردی در کوبانی، رمیلان و مالکیه (دیریک) از 22 اکتبر 2012 شکل گرفتند. پلیس راهنمایی و رانندگی، نیروهای مبارزه با تروریسم، آسایش زنان، امنیت ایست و بازرسی، سازمان امنیت کل و شاخه مبارزه با جرائم سازمان یافته، واحدهای زیر مجموعه آسایش هستند. (ملارشید، 2017: 40-26)

جدول شماره (1): استعداد تخمینی نیروهای روژاوا متشکل از نیروهای اصلی و متحدین آن

نیروهای اصلی	واحدهای حمایت خلق	واحدهای دفاع زنان	نیروهای دفاع ذاتی	نیروهای امنیتی (آسایش)	پلیس
استعداد	24000 (کرد)	13000 (کرد)	10000 (کرد)	4000 (کرد)	1000 (کرد)
وظیفه	دفاع از کانتون	طرح برابری جنسیتی	دفاع شهری (آتش نشانی و...)	پلیس نظامی	پلیس نظامی
محل خدمت	کانتون‌های عفرین، کوبانی و جزیره	کانتون‌های عفرین، کوبانی و جزیره	کانتون‌های کوبانی و جزیره	کانتون‌های عفرین، کوبانی و جزیره	فقط کانتون جزیره
نیروهای متحد	نیروهای حمایت خلق (کرد)	گردان آزادی بخش جهانی	سنادید (قبایل عرب)	گارد‌های خابور (آسوری)	شورای نظامی سریانی
استعداد	نامعلوم	200	400	300	2000
وظیفه	نقش حمایتی	نقش حمایتی	نامشخص	نامشخص	نامشخص
محل خدمت	فقط کانتون کوبانی	کانتون‌های کوبانی و جزیره	فقط کانتون جزیره	فقط کانتون جزیره	فقط کانتون جزیره

(Casagrande, ۲۰۱۶: ۲-۴)

1. حركة شبيبة الثورة

روند ایجاد و توسعه ساز و کارهای خودمدیریتی دموکراتیک تا سال 2015 به خودی خود برای ترکیه یک تهدید بالقوه به شمار می‌رفت، اما همکاری و هم‌پیمانی حزب اتحاد دموکراتیک با ائتلاف بین‌المللی راه عزم ذاتی¹ مسئله را پیچیده‌تر نمود.² آمریکا به عنوان فرمانده ائتلاف عزم ذاتی از ابتدای همکاری با حزب اتحاد دموکراتیک از سوی دولت ترکیه مورد انتقاد شدید قرار گرفت³ و به همین دلیل برای رفع نگرانی ترکیه نمایه‌ای از یک ساختار مرکب از همه قومیت‌های ساکن در شمال سوریه به نمایش گذاشت و به خصوص بر جذب عضو از قبایل عرب و اعلام افزایش نسبت آنان تأکید نمود، اما شواهد عینی حکایت از این داشت که آمریکا نسبت نیروهای عمل‌کننده در جبهه دموکراتیک سوریه را به شکل کاریکاتورگونه به نفع اعراب اعلام کرده است. وزارت دفاع

1. Inherent Resolve

2. ائتلاف عزم ذاتی از روز 4 نوامبر 2015 ساختاری به نام نیروهای جبهه دموکراتیک سوریه ایجاد کرد که از 18 گروه تشکیل شده بود که استعداد آن بر اساس اعلام ژنرال دانفورد رئیس ستاد ارتش آمریکا معادل 50 هزار نفر بود. دانفورد ادعا داشت حدود 20 الی 25 هزار نفر از این استعداد را اعراب تشکیل می‌دهند و از ظرفیت جبهه دموکراتیک سوریه برای نابودی مرکز ثقل فیزیکی داعش در سوریه (رقه) آزادی باقیمانده قلمرو این سازمان در دیرالزور استفاده خواهد شد.

3. بین جولای 2014 تا ژانویه 2016، 530 نفر از اعضای پ.ک.ک در میادین نبرد سوریه کشته شدند که 426 نفر از آنان مرد و 104 نفر نیز زن بودند. 70% از این کشته شدگان از اتباع ترکیه و 30% نیز از اتباع عراقی پ.ک.ک بودند. ظیر حاجی منصور و جمشید عثمان یک گُرد ایرانی و از فرماندهان نظامی در حسکه (جزیره) و تل ابیض، حوّل کمال از فرماندهان نظامی در عفّین، زوحات کوبانی مسئول امور دیپلماتیک در اروپا، نواف خلیل پل ارتباطی با اروپا در بروکسل بلژیک، نمونه افرادی بودند که از پ.ک.ک در ساختار تصمیم‌گیری حزب اتحاد دموکراتیک کردستان مشارکت داشتند. شاهین جالو که فرمانده کل نیروهای نظامی سوریه نیز یک عضو مشترک بین پ.ک.ک و حزب اتحاد دموکراتیک کردستان بود که سال‌ها نماینده پ.ک.ک در اروپا و عضو کمیته مرکزی این حزب را عهده دار بود. عمر حسین جالوش مأمور و نماینده سیاسی این حزب در عین‌العرب (کوبانی) و همه فرماندهان نظامی در این شهر قبل از آغاز اعتراضات عمومی در سوریه از اعضای پ.ک.ک بودند. شیار هولدز، آلدّر خلیل و الهام احمد همگی از گُردهای دارای تابعیت ترکیه و اعضای پ.ک.ک هستند که کادر فرماندهی حزب در عین‌العرب و نمایندگی آن در شورای عالی گُرد را عهده دارند. ردور خلیل سخنگوی نیروهای حمایت خلق شاخه نظامی حزب نیز سابقه یک دهه جنگ برای پ.ک.ک را در کارنامه خود دارد.

آمریکا تلاش کرد تا اثبات کند حدود نیمی از نیروهای جبهه دموکراتیک را اعراب تشکیل می‌دهند اما واقعیت این بود که عرب‌ها حداکثر یک ششم از استعداد این ساختار (50 هزار نفر) را تشکیل داده بودند. (Clawson, 2016: 10)

حزب اتحاد دموکراتیک کردستان حدود یک ماه پس از عضویت در جبهه دموکراتیک سوریه، روند قوام‌بخشی به ساختارهای ایجاد شده را آغاز کرد. دور جدید اقدامات حزب به وضوح تلاش برای شکل‌دهی به یک نظم سیاسی نوین در شمال سوریه را به نمایش گذاشت. نقطه عطف این روند کنفرانس مردمی دموکراتیک بود که روز 27 جولای 2017 در رمیلان برگزار شد. نتیجه این کنفرانس تصویب قانون شماره (1) تحت عنوان قانون تقسیمات اداری ویژه مناطق فدرالی دموکراتیک شمال سوریه توسط 156 عضو مشارکت‌کننده بود. این قانون در چهار فصل و 9 ماده شمال سوریه را به سه منطقه (اقلیم) با شش شهرستان تقسیم کرد. بر اساس این مصوبه برای اولین بار استان رقه وارد محاسبات حزب اتحاد دموکراتیک سوریه شد و عین‌عیسی به عنوان یکی از نواحی بخش تل‌ایض در اقلیم فرات در تقسیمات اداری نظام فدرالی شمال سوریه قرار گرفت. (المركز الإعلامي لقوات سوريا الديمقراطية، 2017، الف)

بر اساس تقسیم‌بندی اداری در مصوبه رمیلان محل استقرار مرکز هماهنگی و روابط ائتلاف بین‌المللی مبارزه با داعش (عزم ذاتی) و شورای شهر رقه در محدوده یکی از اقلیم‌های سه‌گانه نظام فدرالی شمال سوریه قرار گرفت. روز ششم آگوست 2017 ائتلاف بین‌المللی با جبهه دموکراتیک سوریه حول اداره آینده رقه بعد از آزادی کامل تشکیل جلسه داد. حضور الهام احمد رئیس مشترک جامعه دموکراتیک کردستان روزاوا، حسن محمد علی و عبدالقادر موحد عضو هیئت سیاسی این شورا در جلسه مذکور به معنی تأثیرگذاری مهم

ساختارهای برآمده از عملکرد حزب اتحاد دموکراتیک کردستان سوریه بر اداره آینده رقه بود.¹ الهام احمد در این جلسه بر لزوم جلوگیری از تسلط دوباره دولت مرکزی بر رقه تأکید کرد و نمایندگان ائتلاف و ایالات متحده نیز پس از آن نسبت به جلوگیری از ورود نیروهای دولتی به محدوده شرق فرات اطمینان دادند.² (المركز الاعلامی لقوات سوريا الديمقراطية (ب)، 2017)

جدول شماره (2): روند تسلط حزب اتحاد دموکراتیک بر جغرافیا و شکل گیری نظام فدرال شمال

کارکرد	گنش	بازه زمانی
تسلط بر زمین	محاصره مراکز دولتی در مناطق کُردی	20 جولای 2012
	عقب نشینی دولت از درباسیه، تل تمر، عامودا و مالکیه (دریک) و تسلط حزب بر مرز ترکیه	10-12 نوامبر 2012
ایجاد کارگزاری	انتشار قانون دولت موقت خودگرانی دموکراتیک در کردستان غربی (روژاوا) با پایتختی قامشلو	18 جولای 2013
	تسلط حزب بر استان حسکه و دو شهر عین العرب (کوبانی) و عفرین در استان حلب	15 سپتامبر 2013
	اعلام دولت موقت خودگردان با 61 عضو در جزیره، کوبانی و عفرین و تشکیل کمیته نگارش قانون	13 نوامبر 2013
اداره خودگردان	اعلام آغاز به کار ساختار اداری خودگردانی (کانتون) با 22 وزارتخانه، توسعه ساختارهای نظامی و امنیتی دفاع خلق و آسایش و آغاز امنیتی شرایط علیه احزاب کُرد رقیب	21 ژانویه 2014
	اعلام قانون اداره سه کانتون (بخش‌های خودگردان جزیره، کوبانی و عفرین)	5 فوریه 2015
	تشکیل شورای تأسیس فدرالی در شمال سوریه و تغییر مرکز از قامشلو به عفرین	10 دسامبر 2015
	انتشار میثاق قرارداد اجتماعی فدرالی دموکراتیک در روژاوا - شمال سوریه	2 ژوئن 2016
کنفدرالی پ.ک.ک. در پوشش نظام فدرال	تشکیل نظام فدرالی شمال سوریه و تعیین تقسیمات اداری	27 جولای 2017

1. جامعه دموکراتیک کردستان روژاوا اداره فدرال دموکراتیک شمال سوریه و کانتون‌های سه گانه آن را برعهده دارد. این ساختار روز هفتم جولای 2011 توسط پ.ک.ک. تأسیس شد.
 2. روز 17 اگوست 2017 ژنرال استیو جونز معاون فرمانده ائتلاف در مقابل ابراز نگرانی لیلی مصطفی رئیس مشترک شورای شهر رقه و شیوخ قبایل درباره احتمال عبور نیروهای ارتش سوریه از رود فرات و ورود به شهر اطمینان داد که ائتلاف با روسیه برای دور نگاه داشتن نیروهای سوری از رقه هماهنگی لازم را انجام داده است. برت مک گورک نماینده ویژه رئیس‌جمهور آمریکا در ائتلاف عزم ذاتی نیز روز 18 اکتبر 2017 در دیدار با شورای شهر و معتمدین و شیوخ عشایر رقه بار دیگر تأکید کرد که رژیم سوریه در رقه هیچ جایگاهی ندارد.

(منبع: نگارنده)

2. ساز و کارهای غیرمستقیم ترکیه برای مهار تهدید پ.ک.ک در سوریه

ترکیه پس از عقب‌نشینی ارتش سوریه از شمال کشور روند مقابله با توسعه ساز و کارهای حزب اتحاد دموکراتیک را آغاز کرد. به عنوان مثال روز 19 نوامبر 2012، نماینده ارتش آزاد سوریه از حزب خواست تا به دستور دولت ترکیه، همه پرچم‌های خود از حد فاصل مالکیه (دریک) تا رأس‌العین را جمع‌آوری کند. البته نیروهای حزب با این درخواست مخالفت کردند و در نتیجه اولین درگیری بین نیروهای حزب اتحاد دموکراتیک و معارضین عرب تحت حمایت ترکیه در رأس‌العین آغاز شد. (Kurd watch, 2013)

ارتش آزاد سوریه درگیری با حزب اتحاد دموکراتیک را ادامه داد که حتی برخی واحدهای گُرد نظیر گردان‌های مشعل تمو با فرماندهی اسامه سلیمان منصور نیز در آن مشارکت داشتند. از سوی دیگر احزاب وابسته به حزب دموکرات عراق نیز برای برهم زدن موازنه به ضرر حزب تلاش می‌کردند، اما تلاش‌های نظامی و سیاسی هیچ یک از این طرف‌ها یک عامل بازدارنده در برابر توسعه نفوذ و قدرت حزب اتحاد دموکراتیک نبود. بنابراین حزب در نهایت تا روز 5 نوامبر 2013 جبهه‌النصره را از رأس‌العین بیرون راند و تا روز 13 نوامبر 2013، در مناطق سه‌گانه جزیره، عفرین و عین‌العرب اعلام دولت موقت نمود. در این میان داعش از روز اول دسامبر 2013 کوبانی را کاملاً محاصره کرد و با حملات کوبنده این فرصت را در اختیار ترکیه قرار داد تا به نقش‌آفرینی انحصاری حزب اتحاد دموکراتیک در شمال سوریه پایان دهد. بر این اساس ترکیه بلافاصله پس از آغاز حملات داعش وارد عمل شد و با اتخاذ آرایش نظامی در مرزهای سوریه بدون هر گونه مداخله، صرفاً جلوگیری از ارسال هرگونه کمک به مناطق گُردی را در دستور کار قرار داد. (ITIC, 2015:10)

هدف ترکیه از منع اجازه ورود کمک به مناطق گُردی، استفاده از آن به

عنوان اهرم فشار برای صدور اجازه ورود نیروهای برهم‌زننده موازنه علیه حزب اتحاد دموکراتیک در شمال سوریه بود. دولت اقلیم کردستان نیز در هماهنگی با ترکیه از ماه آوریل 2014 به بهانه جلوگیری از قاچاق و ورود غیر قانونی از مرزها اقدام به حفر یک خندق به طول 17 کیلومتری در امتداد مرزهای عراق و سوریه در مالکیه (دریک) نمود. (Kurd watch, 2014: A)

محاصره حزب اتحاد دموکراتیک را مجبور به تسلیم در برابر فشار کرد. بر این اساس حزب از روز 10 سپتامبر 2014 به ارتش آزاد سوریه اجازه داد تا در رأس‌العین علیه داعش وارد نبرد شوند و روز 27 سپتامبر 2014، نمایندگان یگان‌های دفاع از خلق شاخه نظامی حزب و کتیبه‌الطاهر از ارتش آزاد سوریه طی یک کنفرانس مطبوعاتی از تشکیل یک اتاق فرماندهی مشترک در این شهر دادند. (Kurd watch, 2014: B)

در ادامه جنبش جامعه دموکراتیک در کردستان غربی (TEV-DEM) نیز روز 14 اکتبر 2014 در دهوک عراق با نمایندگان شورای میهنی کُرد (احزاب وابسته به بارزانی) برای بررسی راه‌های همکاری به مذاکره پرداخت. در نتیجه جنبش جامعه دموکراتیک در کردستان غربی و شورای میهنی کُرد روز 22 اکتبر 2014 در یک کنفرانس مطبوعاتی از تشکیل یک مرجع تصمیم‌گیری کُردی خبر دادند. اما جنبش جامعه دموکراتیک در کردستان غربی پیشنهاد شورای میهنی کرد برای تشکیل یک ارتش کُردی را نپذیرفتند و بر تثبیت نقش فرماندهی دفاع از خلق تأکید کردند. لذا در نهایت مذاکره کنندگان توافق کردند که هر یک از طرفین نیروی دفاعی مخصوص به خود را داشته باشد. (Kurd watch, 2014: C)

با وجود اعمال فشار شدید با تثبیت وضعیت امنیتی در شمال سوریه، حزب اتحاد دموکراتیک عملاً اجازه تغییر موازنه قدرت در این محدوده را نداد.¹ این

1. شورای میهنی کُرد روز هفتم دسامبر 2014، 12 نماینده خود در مرجع تصمیم‌گیری کُردی را تعیین نمود. از 12 کرسی موجود 2 کرسی به حزب دموکراتیک کردستان - سوریه اختصاص پیدا کرد و 8 حزب دیگر عضو شورای میهنی کُرد نیز هر کدام یک کرسی را به خو اختصاص دادند و 2

روند به معنی تثبیت ساختار خودگردانی دموکراتیک در سرتاسر مرزهای ترکیه و سوریه بود که با عضویت حزب در جبهه دموکراتیک سوریه و هم‌پیمانی با ائتلاف شکل پیچیده‌تری به خود گرفت.

3. ساز و کارهای مستقیم ترکیه برای مهار تهدید پ.ک.ک در سوریه

آمریکا از روز 19 اکتبر 2014 در چارچوب ائتلاف عزم ذاتی ارسال هوایی تجهیزات نظامی سبک برای نیروهای دفاع از خلق در کوبانی را آغاز کرد. این روند با اعتراض شدید ترکیه مواجه شد. ترکیه پس از تشکیل جبهه دموکراتیک سوریه و تسلیح و آموزش نیروهای دفاع از خلق، روند مداخله مستقیم برای مهار توسعه تهدید پ.ک.ک در شمال سوریه را آغاز نمود. ترکیه در نهایت علیرغم مخالفت شدید آمریکا از روز 24 آگوست 2016، عملیات نظامی سپر فرات را در خاک سوریه آغاز کرد. ترکیه قبل از اجرای عملیات زمینی در سوریه، تجربه اجرای پنج عملیات زمینی علیه مواضع پ.ک.ک را در کارنامه خود داشت که تمام آنها در خاک عراق انجام شده بودند. بنابراین ترکیه با کسب تجربه از عملیاتهای عراق عملیات در سوریه را با تفاوت‌های زیر آغاز نمود:

1. آغاز حمله به جای دفاع؛
2. اجرای عملیات در سطوح تاکتیکی، عملیاتی، سیاسی و استراتژیک؛

کرسی نیز به احزاب مستقل تعلق گرفت. نمایندگان گروه‌های زنان، جوانان و ایزدی‌ها نیز از کسب کرسی بی‌بهره ماندند. نمایندگان شورای میهنی گرد روز 16 دسامبر 2014 اولین جلسه مشترک خود با 12 نماینده حزب اتحاد دموکراتیک که در قالب جنبش جامعه دموکراتیک در کردستان غربی در بدنه مرجع تصمیم‌گیری گردی مشارکت داشتند، دیدار کردند. در این جلسه، 6 عضو جدید نیز از سوی دو طرف انتخاب شدند که 5 عضو از افراد نزدیک به حزب اتحاد دموکراتیک و یک عضو نیز از حزب «یکیتی - دموکراتیک» بود. اما در این میان شورای میهنی گرد یک کمیته بررسی تشکیل داد و در نهایت کرسی نمایندگان سه حزب نزدیک به حزب اتحاد دموکراتیک (این سه حزب عضو شورای میهنی گرد بودند و اسامی آنان عبارت بود از یکیتی دموکراتیک، پارتنی نصر الدین ابراهیم و رفیکین (حزب آشتی کردهای دموکراتیک سوریه) که یک حزب منشعب از اتحاد دموکراتیک کردستان محسوب می‌شد.) را از «مرجع تصمیم‌گیری گردی» کنار گذاشت. بنابراین ظاهراً شورای میهنی گرد موفق شده بود ضریب نفوذ حزب اتحاد دموکراتیک در مرجع تصمیم‌گیری گردی را کاهش دهد، اما احزاب به ظاهر مستقل، در عمل به پ.ک.ک متصل بودند و حزب کماکان 60 درصد آراء موثر در مرجع تصمیم‌گیری گردی را در اختیار خود حفظ کرده بود.

3. ایجاد فرماندهی و کنترل متفاوت؛
 4. ایجاد سطوح تصمیم‌گیری چندگانه اعم از نیروهای مسلح، سازمان اطلاعات، وزارت خارجه و ریاست جمهوری، ریاست مدیریت فجایع و مسائل اضطراری، هلال احمر ترکیه و شهرداری‌های محلی؛
 5. توسعه تکنولوژی و مواد مورد استفاده در عملیات؛
 6. محاسبه تأثیر استراتژیک بازیگران خارجی مؤثر و بازیگران غیردولتی
- (Gurcan, 2019: 2)

جدول (3): عملیات‌های زمینی ترکیه علیه پ.ک.ک در شمال عراق

نام عملیات	تاریخ	هم‌پیمانان	هدف
شمال سوریه	12 اکتبر - اول نوامبر 1992	حزب دموکرات و یکیتی	ایجاد منطقه حائل
فولاد	20 مارس - 4 آوریل 1995	-	پاکسازی مرزی
سپیده‌دم	25 سپتامبر - 15 اکتبر 1997	حزب دموکرات	پاکسازی مرزی
چکش	12 می - 7 جولای 1997	حزب دموکرات	پاکسازی مرزی
خورشید	29 - 21 فوریه 2008	-	پاکسازی مرزی

(Keskin, 2008: 59-72)

اردوغان روز 19 سپتامبر 2016، ایجاد یک منطقه عاری از تروریسم به مساحت 900 کیلومتر مربع در شمال سوریه را یکی از اهداف عملیات سپرفرات قلمداد نمود و از تلاش برای افزایش این محدوده با عنوان منطقه امن تا پنج هزار کیلومتر مربع سخن گفت. این عملیات که مشارکت شاخه‌های نظامی وابسته به ارتش آزاد سوریه همراه بود در روز 29 مارس 2017 با تسلط بر 2225 کیلومتر مربع از خاک سوریه پایان یافت. (Gurcan, 2019: 4)

ترکیه پس از اجرای عملیات سپر فرات تلاش برای سازماندهی شاخه‌های متکثر نظامی معارضین در قالب یک ارتش ملی را آغاز کرد که هدف از آن علاوه بر ایجاد یک ساختار منسجم نظامی، مقابله با تهدید اقلیم فدرال شمال در مرزهای ترکیه و تغییر موازنه قدرت در این محدوده بود.

مسئولین نظامی و غیر نظامی دولت ترکیه روز 24 اکتبر 2017 طی یک جلسه با اعضاء دولت موقت، ائتلاف شورای معارضین و فرماندهان شاخه‌های ارتش آزاد توافق نامه‌ای امضاء کردند که شامل تحویل اداره یکپارچه گذرگاه‌های مرزی ترکیه و سوریه به دولت موقت معارضین و تحویل عواید حاصل از آن به یک خزانه واحد برای اداره امور این دولت و توزیع عادلانه آن بین دولت موقت، شوراهای محلی و ارتش آزاد سوریه بود. بخش دیگری از این توافق نیز شامل ترتیبات انتقال دو مرحله‌ای مجموعه‌های نظامی به ساختار موسوم به ارتش ملی متشکل از سه سپاه «فیلق الجیش الوطنی»، «فیلق السلطان مراد» و «فیلق الجبهه الشامیه» بود که عملاً بخشی از چهار ائتلاف فعال در عملیات سپر فرات بودند و حتی نام آنها نیز تغییر نکرده بود و از سوی دولت ترکیه دستچین شده بودند. (الخلیج الجدید، 2017)

جدول شماره (4): ترتیبات بازسازماندهی نظامی معارضین در قالب ارتش ملی

بازه زمانی	کنش
24 جولای 2017	آغاز قطع تدریجی کمک‌های آمریکا به معارضین
4 آگوست 2017	طرح تشکیل ارتش ملی
30 آگوست 2017	پیشنهاد شورای اسلامی سوریه برای ادغام شاخه‌های نظامی در وزارت دفاع دولت موقت معارضین
4 سپتامبر 2017	تعیین وزیر دفاع و اعطای مأموریت تشکیل ارکان ارتش ملی
18 سپتامبر 2017	تعیین رئیس ستاد ارتش و 11 معاونت منطقه‌ای برای ارتش ملی
24 اکتبر 2017	تصویب ترتیبات تشکیل ارتش ملی در قالب سه سپاه
20 ژانویه 2018	آغاز حمله ارتش ملی معارضین به کانتون عفرین در عملیات غصن‌الزیتون

(آزاد، ابراهیمی‌فر، 1397: 76)

ترکیه در عملیات مشابهی با نام شاخه زیتون که از 20 ژانویه تا 24 مارس 2018 ادامه داشت کنترل 2300 کیلومتر مربع از محدوده عفرین و اعزاز را نیز در اختیار گرفت. ترکیه با کسب تجربه از عملیات سپر فرات و اصلاح اشتباهات گذشته تغییراتی را در سطوح مختلف تصمیم‌گیری، اجرای عملیات

و تسلیحات اعمال نمود. بنابراین عملیات سپر فرات در پنج مرحله انجام شد و حدود 7 ماه به طول انجامید، اما اعمال اصلاحات باعث شد عملیات شاخه زیتون طی دو ماه طول خاتمه یابد.

جدول شماره (5): اهداف ترکیه در عملیات سپر فرات

نتیجه	اهداف	
موفقیت کامل	پاکسازی داعش از 60 کیلومتر نوار مرزی بیم جرابلس و الراعی و قطع تنها دسترسی سازمان به جهان خارج با توسل به ماده 51 منشور ملل متحد	1
موفقیت نسبی	کنترل ارتباط زمینی بین کانتون‌های کوبانی و جزیره در شرق فرات با کانتون عفرین در غرب فرات به منظور جلوگیری از تشکیل قلمرو یکپارچه	2

(Gurcan, 2019: 4)

جدول شماره (6): مراحل و زمان بندی انجام عملیات سپر فرات

مدت زمان	مراحل عملیات	
3 روز	تصرف جرابلس	1
60 روز	پاکسازی 60 کیلومتر محدوده مرزی بین جرابلس و الراعی	2
30 روز	حرکت به عمق خاک سوریه تا سرحدات الباب	3
30 روز	محاصره و تصرف الباب	4
20 روز	عملیات ناموفق در مسیر منبج و عفرین	5

(Gurcan, 2019: 5-7)

جدول شماره (7): اهداف ترکیه در عملیات شاخه زیتون

نتیجه	اهداف	
موفقیت کامل	حذف یا فراری دادن عناصر دفاع از خلق	1
شکست	تضعیف روابط سیاسی - نظامی نیروهای دفاع از خلق و آمریکا و سوق دادن روابط ترکیه و آمریکا از مناقشه به همکاری	2

(Gurcan, 2019: 10)

جدول شماره (8): مراحل و زمان بندی انجام عملیات شاخه زیتون

مدت زمان	مراحل عملیات	
55 روز	پاکسازی شمال عفرین	1
5 روز	درگیری در اطراف و مرکز شهر عفرین	2

(Gurcan, 2019: 5-7)

4. ترکیه و تداوم تلاش برای مهار تهدید پ.ک.ک در شمال سوریه

اردوغان روز 12 دسامبر 2019 از فرا رسیدن زمان از بین بردن گروه‌های تروریستی در شرق فرات خبر داد. او روز 15 ژانویه 2019 از عزم خود برای ایجاد یک منطقه امن در شمال سوریه سخن گفت که شامل محدوده‌ای به عمق 30 تا 32 کیلومتر در امتداد مرزهای سوریه و ترکیه از جرابلس تا مرزهای عراق خواهد بود. به نظر می‌رسد ترکیه عملیات زمینی برای ایجاد منطقه امن در شمال سوریه را با توجه به نقاط ضعف دو عملیات عملیات‌های زمینی سپر فرات و شاخه زیتون و اصلاح آنها اجرا خواهد کرد.

نقشه (1): مختصات منطقه امن احتمالی در شمال سوریه

ترکیه برای برای کاهش ریسک در عملیات احتمالی آینده اقدامات زیر را در دستور کار قرار داده است:

✓ ترکیه تلاش منسجمی برای ارائه یک طرح جامع ضد تروریسم و ایجاد حداکثر هماهنگی بین عملیات نظامی و تلاش دیپلماتیک را به کار بسته است. به نظر می‌رسد آمریکا در نهایت اجرای عملیات زمینی محدود در شمال سوریه را خواهد پذیرفت و تنها برای کاهش تبعات آن تلاش می‌کند.¹ در عین حال ترکیه

1. جیمز جفری، نماینده ویژه آمریکا در امور سوریه روز 16 آوریل 2019 تصریح کرد که ایالات متحده در راستای تأسیس منطقه امن در شمال سوریه با ترکیه همکاری خواهد کرد. او تأکید کرد که یگان‌های مدافع خلق بخشی از این همکاری نخواهند بود زیرا ترکیه در خصوص این که یگان‌های

طرح خود برای ایجاد منطقه امن را با قاطعیت به همه طرف‌های ذینفع ارائه داده است.¹ روسیه نیز به جای میانجی‌گری بین حزب اتحاد دموکراتیک و دولت مرکزی سوریه تلاش دارد برای تأمین منافع بلندمدت در سوریه با ترکیه تعامل نماید.² بنابراین ترکیه تلاش دارد عملیات نظامی را به طور تمام براساس دستورالعمل‌های سیاسی مشخص طراحی نماید.

✓ با وجود همه تلاشی که برای حفظ نیروهای ارتش آزاد در یک خط صورت گرفت، یک نقطه ضعف برجسته در عملیات سپر فرات بی‌نظمی فوق‌العاده زیاد این نیروها و عدم تمایل آنان به کار تحت یک فرماندهی و ساختار واحد بود. در

مدافع خلق بخشی از پ.ک.ک است نگرانی‌هایی دارد. این را درک می‌کنیم و دونالد ترامپ رئیس به رئیس جمهور اردوغان آشکارا این را اعلام کرده است. وی در ادامه اظهارات خود با تأکید بر این که جبهه دموکراتیک سوریه متحد آمریکا است خاطرنشان کرد: ما در عین حال نمی‌خواهیم کسی نسبت به ارتش دموکراتیک سوریه که متحد آمریکا بوده و کردها نیز در درون این نیروها حضور دارند، رفتار منفی و ستیزه‌جویانه‌ای داشته باشد. به همین دلیل ما تلاش می‌کنیم وضعیتی را به وجود آوریم که رضایت همه طرف‌ها را کسب کرده باشیم.

1. رجب طیب اردوغان، رئیس‌جمهور ترکیه روز 20 فوریه 2019 طی سخنرانی در ششمین کنفرانس وزاری ترکیه در کاخ چیراغان استانبول گفت که فرمول تأسیس منطقه امن برای بازگشت پناهندگان سوری به کشورشان عملی‌ترین راه ممکن است. او تصریح کرد که برای کاربرد این فرمول نیز کنترل این منطقه باید در اختیار ترکیه باشد و دیگر کشورها باید به صورت مالی و لجستیکی از ما حمایت کنند. این فرمول را در روزهای بسیار نزدیکی عمل خواهیم کرد. تمام آمادگی خود را در طول مرزها به اتمام رساندیم. طرح‌ها و استراتژی‌ها آماده است. هفته گذشته این مسئله را با جناب پوتین و روحانی با جزئیات تمام در میان گذاشته و بررسی کردیم. باور دارم که دوستان اروپایی ما در تأسیس منطقه امن در شمال سوریه حمایت‌های لازم را از ما خواهند کرد.

2. مصطفی سبجری از فرماندهان ارتش آزاد سوریه روز 22 فوریه 2019 به هراس روسیه از تکرار تجربه افغانستان و تبدیل شدن ترکیه به پایگاه ضربه به منافع روسیه در سوریه اشاره و تصریح کرد که روس‌ها از ترس بیرون رانده شدن از سوریه، از طرح ترکیه در ادلب و شمال سوریه حمایت می‌کنند. بردان چیا کرد، مشاور ارشد فدارسیون شمال سوریه و نماینده کردهای سوریه در مذاکرات مسکو نیز روز 12 آوریل 2019 در رابطه با نقش روسیه چنین گفته بود: «روسیه به جای این که برای رسیدن به توافق میان کردها و دمشق تلاش کند به منافع ترکیه اهمیت می‌دهد. روسیه بعد از بارها دیدار با هیئت‌های مختلف ترکیه دیگر نقش مؤثری در مذاکرات میان کردها و دمشق بازی نکرده است. راه‌های گفت‌وگو با دمشق نیز به همین دلیل مسدود شده است. روسیه در این خصوص یک مسئولیت تاریخی دارد.

عملیات سپر فرات به ازای هر نیروی ارتش ترکیه، دو نفر نیروی ارتش آزاد سوریه در عملیات مشارکت داشتند، اما در عملیات شاخه زیتون به ازای هر نیروی ارتش آزاد معارضین، سه نفر نیروی ارتش ترکیه در عملیات مشارکت داشتند. بنابراین در عملیات بعدی استفاده از نیروهای ویژه و منظم ارتش ترکیه برای گرفتن قلمرو از یگان‌های دفاع از خلق و واسپاری حفظ قلمرو تصرف شده به نیروهای موسوم به ارتش ملی معارضین با احتمال بالایی قابل پیش‌بینی خواهد بود.

5. چالش‌های ترکیه برای ایجاد و حفظ منطقه امن

محدوده‌ای که دولت ترکیه از آن با عنوان منطقه امن یاد می‌کند، با هیچ یک از تعاریف حقوقی موجود درباره این مفهوم هم‌خوانی ندارد. دایره‌المعارف روزآمدسازی شده وزارت دفاع آمریکا (تا مارس 2017) تعریفی از «منطقه حائل» ارائه می‌دهد که با مفهوم «منطقه امن» نیز مرتبط است و چهار دستور کار مشخص را به طور موازی معرفی می‌کند که ممکن است به طور یکپارچه یا منفرد به اجرا گذاشته شوند:

«منطقه حائل عبارت از یک منطقه کنترل شده توسط نیروهای عملیات صلح است که در آن از جدال و تخاصم بین نیروها جلوگیری می‌شود. همچنین به مناطق جدا شده در برخی عملیات‌های سازمان ملل متحد نیز مناطق حائل اطلاق می‌شود. منطقه حائل در ایجاد خطوط علامت‌گذاری شده صلح در عملیات‌های صلح و مقابله با تهدیدات موشکی و هوایی نیز کاربرد دارد.» (DOD Dictionary of Military and Associated Terms, 2017: 30)

ارائه این تعریف موسع درباره منطقه حائل در وزارت دفاع آمریکا، بار معنایی زیادی دارد، زیرا عملاً در متن آن، به دو دستورالعمل دیگر ارجاع داده شده که عبارت از «عملیات صلح» و «مقابله با تهدیدات موشکی و هوایی» است. این تفسیر از این جهت اهمیت دارد که هر دو مفهوم دارای دستور کار مشخص و

رسمی به شماره‌های (JP 3-07,3) و (JP 3-01) در وزارت دفاع آمریکا است که به طور خودکار ایجاد یک منطقه حائل یا امن را با اجرای ترتیبات عملیات صلح و مقابله با تهدیدات هوایی و موشکی همراه می‌سازد. بر همین اساس در برداشت‌های متواتر از تعریف منطقه امن یا حائل، ایجاد چنین جغرافیایی مشروط به حضور نیروهای حافظ صلح و پیمان‌های بین‌المللی نظیر ناتو شده است.¹

از همین منظر اقدام ترکیه برای ایجاد یک منطقه امن به واسطه حمایت از شبه نظامیان سوری و حضور مستقیم در خاک این کشور در قالب هیچ یک از تعاریف و تفاسیر موجود نمی‌گنجد و به طور طبیعی مصونیتی نیز برای واحدهای ارتش ترکیه و شبه نظامیان مورد حمایت آن در مقابل حمله احتمالی ارتش سوریه ایجاد نمی‌کند. دستور کار نظامی ترکیه هر چند یک تهدید آشکار امنیتی جبهه شمالی محسوب می‌شود، اما در عین حال فاقد مشروعیت است و صرفاً در چارچوب معادله قدرت و استفاده از شرایط آنارشی حاکم بر محیط، عمل می‌کند. ترتیبات این دستور کار نظامی تکیه فاقد ثبات و در معرض بازگشت به شرایط قبل از ایجاد آن است.

1. با گذشت حدود یک سال از آغاز جنگ داخلی در سوریه، ترکیه به طور متناوب خواستار ایجاد مناطق پرواز ممنوع، امن و حائل بوده است. مطالبه ترکیه برای ایجاد چنین مناطقی از جولای 2012 و به موازات خروج نیروهای ارتش سوریه از شمال کشور و تسلط حزب اتحاد دموکراتیک بر مناطق خلأ قدرت آغاز شد و با تشکیل کانون‌های خودگردانی دموکراتیک شدت گرفت. ترکیه در تلاش بود با ایجاد اجماع بین‌المللی در چارچوب مبارزه با تروریسم، مشارکت ناتو و ایالات متحده را برای جلوگیری از تشکیل ساختار حکومتی متناسب به پ.ک.ک در جوار مرزهای خود به کار ببندد و در عین حال برای حملات هوایی خود به مواضع حزب اتحاد دموکراتیک در خاک سوریه مشروعیت ایجاد نماید. دایره تحقیقات کنگره آمریکا طی گزارش شماره «آر-44000» که روز 21 مارس 2017 منتشر شده بود، دولت ترکیه را عامل فشار برای اجرای طرح‌هایی از این دست اعلام کرده بود، اما ترکیه در دستیابی به این هدف ناموفق ماند. طی سال‌های 2013 تا 2015، ناتو 12 بار و دولت آمریکا 9 بار به طور رسمی امکان ایجاد منطقه پرواز ممنوع در سوریه را رد کردند و ایالات متحده در روز اول دسامبر 2014 ایده امکان ایجاد منطقه حائل را به طور رسمی منتفی اعلام کرد. استیو وارن سخنگوی پنتاگون تصریح کرد که آمریکا ایجاد منطقه حائل برای ارائه کمک‌های انسان‌دوستانه را بهترین ایده ممکن قلمداد نمی‌کند.

نتیجه‌گیری و محتمل‌ترین سناریو

با آغاز جنگ داخلی و آنا‌رشی در سوریه حزب اتحاد دموکراتیک به عنوان شاخه غیر رسمی پ.ک.ک طی توافق با دولت مرکزی سوریه کنترل بخش زیادی از استان حسکه و بخش‌هایی از استان‌های رقه و حلب در شمال سوریه را در اختیار گرفت و ساختارسازی بر اساس مانیفست خودگردانی دموکراتیک را آغاز نمود. این روند به یک تهدید امنیتی جدی برای ترکیه تبدیل شد و در نتیجه تلاش برای مهار آن را آغاز نمود.

ترکیه طی سال‌های 2012 تا 2015 تلاش کرد تا به‌واسطه اهرم‌هایی نظیر احزاب کُرد مخالفت حزب اتحاد دموکراتیک و نیروهای عرب وابسته به ارتش آزاد موازنه قدرت را ضرر حزب تغییر دهد و ساختارهای ایجاد شده در شمال سوریه را از بین ببرد، اما این روند به دلیل نفوذ زیاد حزب اتحاد دموکراتیک در شمال سوریه و پشتیبانی دولت مرکزی با شکست روبرو شد. پس از تشکیل ائتلاف عزم ذاتی و هم‌پیمانی حزب اتحاد دموکراتیک با آمریکا، خطر توسعه نفوذ پ.ک.ک در شمال سوریه به شکل مضاعفی از سوی ترکیه احساس شد که نتیجه آن مداخله مستقیم ترکیه به‌واسطه به‌کارگیری ساز و کارهای نظامی برای مهار تهدید بود.

ترکیه علیرغم پشتیبانی مادی و معنوی از معارضین عرب سوری، هیچ‌گاه در حمایت از آنان به طور مستقیم وارد کارزار نظامی با دولت مرکزی و ارتش سوریه نشد، اما به دلیل تأثیرگذاری شدید کُنش حزب اتحاد دموکراتیک بر امنیت ملی ترکیه، علیرغم مخالفت آمریکا با استفاده از فقدان اقتدار مرکزی در شمال سوریه مداخله نظامی برای تأمین امنیت ملی خود را آغاز نمود و در نهایت این روند را با ارائه طرح منطقه امن ادامه داد. مداخله نظامی ترکیه با چالش‌هایی نظیر فقدان مشروعیت حقوقی و عدم حمایت بین‌المللی و به خصوص آمریکا روبروست. بنابراین می‌توان انتظار داشت که در نهایت با

بازگشت تدریجی اقتدار دولت مرکزی، ترکیه مجبور به ترک مناطق تحت کنترل
در شمال سوریه خواهد شد.

منابع و مأخذ

- آزاد، امیرحامد، آزاد، ابراهیمی فر، طاهره، 1397، تأثیر گُنش شبه‌نظامیان شمال سوریه بر نظم سیاسی کشور در دوره پسا داعش، فصلنامه علمی پژوهشی سیاست جهانی، دوره هفتم، شماره اول، گیلان، دانشگاه گیلان.
- سنایی، اردشیر، آزاد، امیرحامد. 1395. تشکیل خودمدیریتی دموکراتیک در کردستان غربی (روزاوا) و تأثیر آن بر نظم منطقه‌ای غرب آسیا، فصلنامه مطالعات خاورمیانه، سال بیست و سوم، شماره 84، تهران، مرکز پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک خاورمیانه.
- ابراهیم حمیدی، 03 فبرایر 2019، 12 نقطه نقاش آمریکه - ترکیه - اروپیه حول «المنطقه الأمنية» شمال سوريا. الشرق الاوسط.
- <https://aawsat.com/pdf/issue14677/files/assets/common/downloads/issue14677.pdf>
- الخليج الجديد، 2017، اتفاق للمعارضة السورية حول المعابر وإنشاء جيش نظامي، <http://www.thenewkhalij.org/>
- المركز الإعلامي لقوات سوريا الديمقراطية (الف)، 2017، المرصد السوري: الفيدرالية الكردية تضم 3 أقاليم و 6 مقاطعات... و «الرقعة رهن التحرير»، <http://sdf-press.com/2017/07/>
- المركز الإعلامي لقوات سوريا الديمقراطية (ب)، 2017، إلهام أحمد: نحن الغطاء السياسي لمجلس الرقة، <http://sdf-press.com/2017/08/>
- مُلارشيد، بدر، 2017، البنى العسكرية والأمنية في مناطق الإدارة الذاتية، اسطنبول، مركز عمران للدراسات الاستراتيجية.
- Casagrande, Genevieve. 2016. The Road to Ar-Raqqah: Background on the Syrian Democratic Forces, Backgrounder, Understanding war, <http://www.Understandingwar.org/sites/default/files/The%20Road%20to%20ar-Raqqah%20ID%20FINAL.pdf>
- Clawson, Patrick. 2016. Syrian Kurds as a U.S. Ally: Cooperation and Complications, Policy Focus 150, the Washington Institute for Near East Policy, http://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyFocus150_Clawson.pdf
- DOD Dictionary of Military and Associated Terms, As of March 2017, http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/dictionary.pdf
- Gurcan. Metin. 2019. Assessing the Post-July 15 Turkish Military. Policy Notes 59. The Washington Institute For Near East Policy. <https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyNote59-Gurcan.pdf>
- Keskin, Funda. 2008. Turkey's Trans-Border Operations in Northern Iraq: Before And after the Invasion of Iraq. Research Journal of International Studies - Issue 8. International Relations Department, University of Ankara Cebeci, Ankara, Turkey. <https://pdfs.semanticscholar.org/ca07/dece7d40e7106437fd5ce34c15ed215c209d.pdf>
- Kurd watch. 2013. Ras al-Ayn: Heavy fighting between PYD and FSA: <http://>

- kurdwatch.org/index.php?aid=2697&z=en&cure=245
- Kurd watch. 2014. A. Al-Qamishli: Kurdish Youth Movement organizes demonstrations: <http://www.kurdwatch.org/index.php?aid=3022&z=en&cure=1016>
 - Kurd watch. 2014. B. Ras al-Ayn: PYD cooperates with Free Syrian Army: <http://www.kurdwatch.org/index.php?aid=3237&z=en&cure=1016>
 - Kurd watch. 2014. C. Duhok: Kurdish National Council and TEV DEM form new body: <http://www.kurdwatch.org/index.php?aid=3266&z=en&cure=1016>
 - Middle East Report N 136. 2013. Syria's Kurds: a Struggle within a Struggle [http://www.crisisgroup.org/~media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/Iraq%20Syria%20Lebanon/Syria/136-syrias-kurds-a-struggle-within-a-struggle.pdf](http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/Iraq%20Syria%20Lebanon/Syria/136-syrias-kurds-a-struggle-within-a-struggle.pdf)
 - Tejel, Jordi. 2009. Syria's Kurds History, politics and society, published by Rutledge is an imprint of the Taylor & Francis Group, <http://www.kurdipedia.org/books/74488.pdf>
 - Tanir, Ileana, Vladimir van Wilgenburg & Omar Hossino. 2012. Unity or PYD power play? Syrian Kurdish dynamics after the Erbil Agreement, London, the Henry Jackson Society, <http://henryjacksonsociety.org/wp->

